

Oponentský posudek na habilitační práci Dr. Dory Polákové „Mezi propastí a nebem: *Fin de siècle* v prozaickém díle Rubéna Daría“

Úvodem nelze nepřivítat s povděkem obsažnou práci o jednom z velikánů latinskoamerické literatury, který u nás zdá se být zcela opomenut ba i nepřeložen. Naše ‚moderna‘ z konce 19. století by v něm byla našla zajímavého soupeřníka.

Předložená práce je rozdělena do pěti souvislých oddílů: v prvním autorka řeší vztah Hispanoameriky k modernitě na konci 19. století; ve druhém podává nárys Daríovy životní cesty a jeho s tím spojené vynořující se specifické poetiky; ve třetím se nalézá úvod do světa Daríovy narativní tvorby; ve čtvrtém přichází tématická analýza reprezentativního výběru povídek a konečně v posledním oddílu přichází na přetřes zlomky nedokončených románů.

Už titul naznačuje, že autorka bude vidět své téma v životních protikladech spisovatele a literárního hnutí, jež inicioval.

V prvním oddílu se podává zběžný náčrt proměn hispanoamerického kontinentu v 19. století, až když tento proces dosáhne bodu sebereflexe, který představuje krize romantismu, naturalismu a liberalismu a který vyústí do ‚modernismu‘ 90. let. Autorka přijímá širší pojetí tohoto hnutí, jehož začátek současná kritika situuje už do 70. let 19. století, na rozdíl od mých časů, kdy se ‚modernismus‘ točil kolem Daría a jeho díla. Obojí má své oprávnění: rozptýlená ohniska renovace pod vlivem francouzské literatury se skutečně najdou v Mexiku, na Kubě a jinde, ale je to až životní cesta Rubéna Daría—od Střední Ameriky přes Chile až do Argentiny—, která je stmělá do jednoho proudu a ještě nakonec tento proud přivede slavně do Španělska. V tomto smyslu je pak Darío skutečně paradoxně vůdčí postavou kontinentálního hnutí, které existovalo v zárodku porůznu a izolovaně už předtím. Toto velkolepé vyústění ‚modernismu‘ v 90. letech pak ospravedlní jeho záměnu z podtitulu za ‚Fin de siècle‘, jev pro nás ostatně také snáze pochopitelný.

Oddíl se pak dále soustředí uje na charakteristické rysy ‚modernistického‘ hnutí a zaměřuje se na několik základních pojmů: svoboda (tvorby), krása a harmonie. Tento postup bude charakteristický pro celou knihu. Výhodou je soustředění pozornosti na to nejzávažnější. Tento úvod je účelový, adekvátní cíli díla, a totiž popsat a dát do kontextu Daríovu narativní tvorbu.

Každý odborný čtenář bude jistě vždy v jakékoli práci něco postrádat nebo poukazovat na nějaké další možné detaily, jako třeba ty svědčící o větší sociální komplexnost fenoménu ‚modernismu‘ (kupř. ve smyslu, který mezi jinými kritiky, uvádím ve studii ve Světě literatury 2012, č. 45). Nebo na nový odstín, který by snad dalo srovnání krásy u Daría a u Casala. Tu se také nabízí pro příští práce autorky srovnání s ‚novou krásou‘ naší ‚moderny‘, o kus ‚modernější‘ a ‚neučesanější‘.

Čtenář každopádně pozoruje s rostoucím obdivem práci autorky s kritickým materiálem. Nejde jen o její vynikající erudici, ale i o to, jak dokáže vybrat a umístit ve svém diskurzu pregnantní místa z nejrůznějších kritických prací. Octavio Paz (s. 15) ovšem podsouvá ‚modernismu‘ svůj obehraný mýtus.

Druhý oddíl sleduje Daríovu životní cestu, která ho vede různými kontinenty, a vznik jeho ‚modernistické‘ poetiky na této pouti. Hutné medailonky osvětlují přínos zemí a měst na těchto zastávkách. Čtenář se na chvíli ztratí v období horečného cestování mezi Amerikou a Evropou (1889-1893), ale základní kontury oné cesty zůstávají dobře patrné.

(pokračuje)

Pasáže o estetice rozvíjejí základní charakteristiky ‚modernismu‘ z prvního oddílu. V části o ‚ženě a lásce‘ by se hodilo rozvést poznámku 183; doplnila by nejen Daríovy osobní protiklady, které kniha sama vyzvedává. Ale snad ani není radno nakouknout určité kultuře ‚pod pás‘... Třetí oddíl uvádí do fikčního světa Daríových povídek. Definují se typické charakteristiky postav, zasazení do typického prostředí a fantastické prvky. Výklad je jasný a přesvědčivý. Čtvrtý a nejobsáhlejší oddíl využívá všech shora uvedených poznatků pro tématickou analýzu vybraných Daríových povídek. Výběr jde po tématických skupinách, v jakémsi kruhu: začíná se ‚umělcem ve světě‘, s důrazem na ‚umělce‘, a končí se ‚stavem světa‘, sice bez umělce, ale s řadou mytologických a literárních postav. Povídka ‚D.Q.‘ se stává podnětem k prozkoumání donkichotského tématu u Daría.

Tím, že autorka vybírá z celé povídkové tvorby a nejen z hlavních a velmi známých děl, některé texty jsou objevné. Kupř. povídka ‚Proč?‘ připomíná ‚Zápisky z podzemí‘ Dostojevského; to ovšem z pouhého fascinujícího úryvku nelze zcela přesně dovodit.

U většiny povídek je tématická analýza estetiky fikčního světa dostačující; některé ovšem volají i po textovém rozboru narativního světa (‚Král měšťák‘, s. 93; u této povídky by také bylo zajímavé zamyslet se nad ještě zjevně romantickou estetikou, kterou potulný umělec nabízí).

Knihy je psána krásnou, čtivou, přitažlivou češtinou. Překlady jsou pracovní a vesměs přesné. Errata se objevují občas ve francouzských citacích, kam se mohly dostat z citací jiných kritiků. To jsou detaily, kterým se nikdo neubrání.

V celku je habilitační práce Dr. Polákové velmi přínosná a to nejen pro naše prostředí. Imponuje hutností informace, kterou podává a která postupně vytváří sebeobohacující proces, odhalující čtenáři stále jemnější estetické předivo Daríových textů. A samozřejmě klobouk dolů před vynikající erudicí a schopností synteticky a originálně zpracovat nesmírný kritický materiál, který dnes existuje o Rubénu Daríovi.

Na mé universitě, která dnes patří k těm nejlepším ve Spojených Státech, by tato práce nepochybně zajistila autorce zisk ‚tenure‘, která je spojena s povýšením do ranku ‚Associate Professor‘, což je u nás právě ekvivalent ‚docenta‘.

Podle mého názoru, předložená práce dalece splňuje požadavky standardně kladené na habilitační práci a neváhám ji doporučit k dalšímu postupu v habilitačním řízení.

Tempe, 3. ledna 2024

Emil Volek
Professor
The School of International Letters and Cultures
Arizona State University
Tempe, AZ 84287
emil.volek@asu.edu